

בס"ד

שורות חרישיות

"שורות חרישיות" היה שמו הנרדף של ר' דוד זריצקי לאורך עשרות שנים. מעט לאחר קומו של עיתון "המודיע" החל לכתוב בו את הטור הנודע. לאחר זמן הועתק מקומו לירחון "בית יעקב", ושם התפרסם כמעט מידי גליון.

ב'שורות חרישיות' היה הסופר מאזין ומשוחח עם כל הסובב - עם החי, הצומח והדומם, עם המוחש והמופשט, הטעם והריח, הרגש והדעת, הרעש והדממה. כל דבר בעל קיום בבריאה היה לגביו 'מאן דאמר', היה לו מסר להעביר, ור' דוד שידע והכיר את שפתם, היטה את אזנו ושמע את קולם, את בכיים וזעקתם, את שמחתם ואושרם, והעבירם אלינו לשפה שאנו מכירים ומבינים. הוא לימד אותנו את מה שהבריאה לימדה אותו.

מטבעם של דברים, שפת הדוממים אינה קלה, לא תמיד היא מובנת בפעם הראשונה, לפעמים אתה צריך לקרוא שוב ושוב, כמעט עד יאוש, וגם אז אינך יורד לסוף דעתו - "מה הסופר התכוון?...". אבל תמיד הקריאה מעלה אותך למקום גבוה יותר, המתנשא מעל הארציות המגושמת, המעניקה לגשמיות את המימד הנסתר, הרוחני, הנעלה, האלוקי...

בשיר "תרמיל השירה" אותו פירסם באחד מטוריו הראשונים, תימצת הסופר את מהותם של השורות החרישיות. בשיר זה, בו טמונה, אולי, כל מהותו כסופר ומשורר, בחרנו לפתוח את הגליון.

מתוך התרמיל הגדוש בשלל 'שורות חרישיות' דלינו שתי רשימות. האחת: 'העלים, השלכת והחיים' והשניה שהיא גם סיפור: 'הניגון של התהילים'.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

תרמיל השירה

אני הולך על פני היקום
ותרמיל השירה על שכמי,
תנו פרפור-לב למשורר נודד,
העניקו לו ברכ אשר,
האם גם לכם אשר שאול?

...התרמיל נשאר ריק
ואחרי שנות נדודים אפתחהו
ואראה:
הנו דחוס צחנה — —
צחנת שירתי שמתה באבה...

* * *

הפרח נותן את מצו לדבורה
ולי את שירו,
העץ נותן את חייו לכרת
ואני קולט את אונחתו האחרונה
— —

הסערה תזרה את השלכת
ודמעתה לי היא,
והשלג — צחוקו,
והקבר — סודו,
וככה אתהלך על פני היקום
ותרמיל השירה על שכמי...

העלים, השלכת והחיים

כך נושרים העלים:

רוח מצויה נוגעת בהם בקצה אצבעותיה — והם נושרים.

לאט לאט, מפנפים את מהותם לעולמם שיבש, הם עצמם מתים כבר, אבל הרוח עדיין נושאת אותם על ידיה, לא כדי להשהות את קבורתם, אלא כדי שהעלים שטרם נשרו, יראו את ההלוויה היטב היטב.

זוהי דרך ארוכה מן הענף אל הקרקע. דרך שכל עלה עובר אותה לאחר שנתלש מן הענף, ועינים רבות צמודות לדרך זו של העלה הנידף.

עיני הענף:

כיצד הוא נפל פתאום ? וכי מי תלש אותו ממני, הוא לא היה חולה, לא התלונן, רק התנדנד לנשיבת הרוח, התנדנד כבשאר הימים, בתפילה או בהשתובבות.

ופתאום הוא ניתק עצמו ממני — נפל ונדרס מיד על ידי אנשים.

הוא לא הרגיש בנשירתו. כשם שלא הרגיש בכובד חייו שהיו תלויים בו.

עיני השורש:

הרי אני שולח לו את מחיתו היומיומית, למה הפסיק לשתות את מיציי?

אני שואב את מחייתם של כל העלים, בין אם הם אלף ובין אם הם עשרה, למה הוא נשר והשאיר מיץ בלתי שתוי שבודאי ילך לאיבוד.

חבל, אומר השורש.

חבל, אומר הענף.

כך נושרים העלים, לאט לאט, אחד אחרי השני. ואחד אינו יודע כי השני גם הוא נופל — כמוהו, נתלש מחמת חולשה גופנית או מחמת שמאסו בחייו, וכאשר הוא נתלש ומתחיל לשקוע לתוך הקבר הפתוח למיליונים שכמותו, עדיין עינו צופיה לירוק שבפנימיותו ולציהוב שבפני האחרים. והוא נד להם בראשו: חבל על דאבדון.

והציהוב כבר אכל אותו, וכאשר הרוח באה אליו, ללא כל כוונות רעות, הוא מבקש לחיך לקראתה ולהתנדנד קלות, כפי שעשה זאת במשך כל האביב ומרבית הקיץ, אלא שבמקום החיך מופיעה עווית.

והוא נושר, מפרפר בעווית ובטעות שזה חיך.

הכל אבוד, מהרהר העלה, כולם נושרים, כולם הצהיבו, אין העץ מסוגל לספק את הלשד, ואין הענף מסוגל להחזיק אותו.

אחרי יבואו כל העלים, ואחרי העלים יבואו הענפים, ואחרי הענפים יבואו השרשים. העץ ירקב ויפול, — הכל אבוד — בלעדי.

וכך נושרים העלים בשלכת.

לאט לאט, אחד אחרי השני, כרגעי חיים של אדם, כשעות ביממה, כיממה בחודש וכחודש בשנה.

כך — שנה שנה.

ובכל שנה, כאשר נתלש העלה ונופל, הוא מהרהר הרהור אחרון:

הכל אבוד — בלעדי.

והענף מתנדנד מצחוק, והעץ מתלחש עם הענפים, והשרשים מחביאים פניהם מבושה.

עלה נידף, אומרים הם, וכי שכל יש לו?

* * *

וכך נושרים הימים, יום אחרי יום, שעה אחרי שעה.

ובשעה שהשעה נתלשת מן היום, היא מהרהרת:

הכל אבוד — בלעדי.

וכאשר היום נתלש מן החודש — כך הוא חושב. וכאשר החודש נתלש מן השנה — כך הוא חושב.

וכאשר השנה נתלשת מן החיים — כך היא חושבת.

והרוח נושאת את השעות, הימים, החדשים והשנים — על ידיה, לא כדי להשהות את קבורתם, אלא כדי שכל האנשים יהיו נוכחים בעת הקבורה.

וכך נושרים החיים, לאט לאט.

וכל אחד חושב, כאשר הוא נתלש מן החיים: בלעדי — הכל אבוד.

והשעות התלויות עדיין בחיים של אחרים, מחייכות, והימים התלויים עדיין בשנים של אחרים — מחייכים, והחיים הזורמים לידם של הנושרים, אינם שמים לב להם:

עלה נידף, אומרים הם, וכי שכל יש לו?

כך מתחילה ומסתיימת כל שנה השלכת. כך מתחילים ומסתיימים כל רגע בחיים.

בית יעקב, גליון 86.

יתהה בעולמות שאינם שלו, ולבסוף יחזור אליך
כשהוא מאובק, מיושן ומלא טרוניות.
אולם יש תפלות הנזרקות לחלל העולם כצעקת פחד,
ולא הספיק הניגון להידבק אליהן.
יש והן מזומזמות בחפזן ועוד טרם שהניגון מופיע
הן כבר משתרעות לרגלי כסא הכבוד.
יש תפלות של חול שהן נאמרות כבקשה או כחובה,
בהן עצם המלה – ניגון.
משתזרות אנחות לניגונים שהאדם בעצמו אינו יודע
על קיומם.
וכל אדם קומפוזיטור הוא, אלא שאינו יודע מזה,
וככה נוצרו נוסחאות ניגוני התפלות שבכל עיר ועיר,
כל קהילה וקהילה, כל עדה ועדה.

ב

יש ניגון מיוחד לתהלים.
הזכור לכם העצב האפלולי שבאמירת פרקי התהלים
ביציאת השבת?
השמים מכורסמי אופל הגיחו מקוטעים על פני
המתפללים.
בבואות התפתלו בין צללי הקירות, הספסלים,
השולחנות והמנורות.
השבת נשזרה במילות העצב, רותקה לפיות
המבקשים ולא רצתה לחזור לליל.
אור קלוש מבהיק מאישוני העיניים, קימעא מן החול
והרבה מן הקודש.
האדם בעצמו אינו יודע מה עליו עוד לעשות, כדי
להישאר דבוק עם השבת, והוא נאחז בצפרני
התהלים בקרנות הקודש שעוד מעט ויחלף.

מלאך הזמרה – זמריאל שמו.
וארבע פנים לו:
כמראה הדמע אשר לתינוק – מראה פניו.
כאגל טל בצהרי בוקר – מראה פניו.
כתפלת דום של בעל תשובה – מראה פניו.
כרנן יער בלבלובו – מראה פניו.
וליטוף לו כליטופה של אם צעירה.
והגבול לו – הדמע.
אולם יש והוא הורס את הגבול, משתפך לתוך הדמע,
מערבבה, מנדפה, ונשאר – הזמר.
יש והוא מתעטף בטלית, מיטהר, עולה בסילודין
והריהו – ניגון. והניגון טובל בטוהר, וכשהוא עולה מן
המקווה, נוטפות ידיו כתרי אותיות, והכתרים עולים
ומכתירים את התפילה.
יש וסולם המלים אינו עולה עד על. נטולי נשמה,
מעורטלי רצון, הם מתדפקים על דלתות הרקיע
ונופלים אין אונים.
ואז באה השמחה ועוזרת למלים לעלות, כשהיא
מטופפת באגודלי רגליה על הארץ.
אולם הנשמה שבתפילה – בניגון הקודש – היא, ורק
היא באפשרותה לעלות עד היכל התשובה, לפותחו
ולהביא את תפילתו של האדם עד כסא הכבוד.
כל תפילה וניגונה.
כל תפילה וכוונתה.
ולניגון כוונה ניגונית, עילאית, שאין לבטאה אלא
בניגון, בפה, בלב, במחשבה ולמעלה מזה.
והיה כי תכניס את כוונת הניגון של קבלת שבת לתוך
כוונת הניגון של ראש השנה – לא יגיע הניגון למקורו,

והוא מכניס לכל מלה שבמזמור את כל ישותו הקודשית, והוא משזר בכל מזמור את התוהו של החול ואת המחול שבקודש. והוא מתחנן במלים לא לו, והוא מנגן בניגון לא לו.

ככה אמרו פרקי תהלים משה יצחק הבלן, אפרים פישל החייט ויודל הרוכל.

והיו כאלה שלא הבינו מה שאמרו, והיו כאלה שלא ידעו את המזמורים בעל פה, והם הצטרפו לניגון-לא-ניגון, והחזיקו אחרי היודעים בנהימה.

ונהימה זו - ניגון היא, קומפוזיציה שלימה של אנחות והרהורי-עצב.

ונהימה זו מלים הן שלא הוכנסו במסגרת של מזמור, והיא מטפחת בודדה אל-על - ועולה.

ואם ישאלך בנך מחר לאמר: מהו ניגונו של אמירת תהלים, אף אתה אמור לו, - הניגון של היחיד הוא, של כל פרט ופרט, רצונך הרי הניגון בתוכך, רצונך קח נהימת אחרים.

וספר לו מה שסיפר הגה"ק רבינו חיים מצאנז זצוק"ל על שני נערי ישראל.

ג

בני שש-שבע היו נערים אלו שעה שנלקחו כ"קנטוניסטים" לצבא הרוסי.

מחיק אמותיהם נלקחו, ישר מה"חדר", השאירו את הספר פתוח, ועל גבי הדפים הפתוחים רפרף עוד הניגון שנשתרבב בין האותיות ולא רצה לעזבן.

האמהות הגירו כבר את דמעתן האחרונה; ידעו הורי הילדים, כי נלקח מהם ילדם משני עולמותיהם.

אולם הצעקות היו לשוא. הילדים הובלו על ידי משמר חזק לקסרקטין ומשם הרחק הרחק, מקום שרגל יהודי לא דרכה.

יושבים להם שני הילדים בחצר הקסרקטין, והם בני שש-שבע, והם כבר יהודים שלמים, והניגון שלהם עדיין תלוי ועומד על גבי הספר הפתוח.

יושבים להם שני הילדים ושומעים את צעקות הוריהם, זעקת חבריהם המוכים, יודעים הם לאן מובילים אותם, ולא יודעים מה לעשות ברגע זה.

— מה היינו עושים ברגע נורא כזה, אמר אחד לשני, אילו היינו בבית?

— אינני יודע מה אנו היינו עושים, עונה חברו, אולם הגדולים ודאי שהיו אומרים תהלים מול ארון הקודש הפתוח. היו בוכים ומתפללים.

— אבל אין אנו יודעים כיצד להתפלל כהוגן?

— כן, אין אנו יודעים, נאנח השני.

— אולי נגיד תהלים?

— אינני יודע כלום בעל-פה.

— גם אני אינני יודע.

והשתיקה דיברה אליהם כפי שלא דיברה אף פעם. היא צווחה, והצווחות החרישו אזנים, והם ביקשו לבכות והדמעות לא באו, והם ביקשו להתפלל ולא ידעו איזו תפילה יש להגיד ברגע זה.

— אבל אני יודע את הניגון שאבי אומר בו תהלים בכל יום, נענה אחד.

— גם אני יודע את הניגון של התהלים.

— הבה, איפוא, ננגן את התהלים בלי מילים!

הם התחילו להתנועע כמו אבותיהם בעת אמירת התהלים, כל אחד בניגונו כפי אשר ספגו מאביו.

הילדים לא ראו כלל כיצד הניגון יוצא מפיהם, מתגבש, לובש בשר ועור ומקבל צורה של מלה, והמלה נותנת יד למלים אחרות היוצאות מהבל פי ניגון הילדים, וככה נולדו פרקי תהלים, אפופי דמע של צהרי יום השבת, טבולי תחן של טל בוקר.

וכשהגיעו פרקי התהלים נטולי אות-דפוס ועמוסי אות-אור לשערי השמים, דפק אורם על השער:

— תפילות באות!

ויפתחו שערי הרקיע, ותיסלל הדרך אל כסא הכבוד. ומלאכי מרום נתנו יד ליד והיוו שורה כדי ללוות את אור התהלים, ויעל הניגון עד כסא הכבוד.

— וראו, האור התפשט, הניגון התמים של שני הילדים שישבו למטה בתוך בור הבכי, השקיט את הדין, ספג לתוכו את הקיטרוג ומנוחה של רחמים התפשטה על פני שבעת הרקיעים, כרחמי אם על ילדה הבוכה.

וכשנתבטלה הגזירה, ותהי השמחה במעונות המעונים, אמרו כולם: אין זה כי אם נס מן השמים.

אולם לא היה זה נס, היה זה ניגון.

ניגון שאין לו מילים.

המודיע. כ"ט אלול תשי"ג.